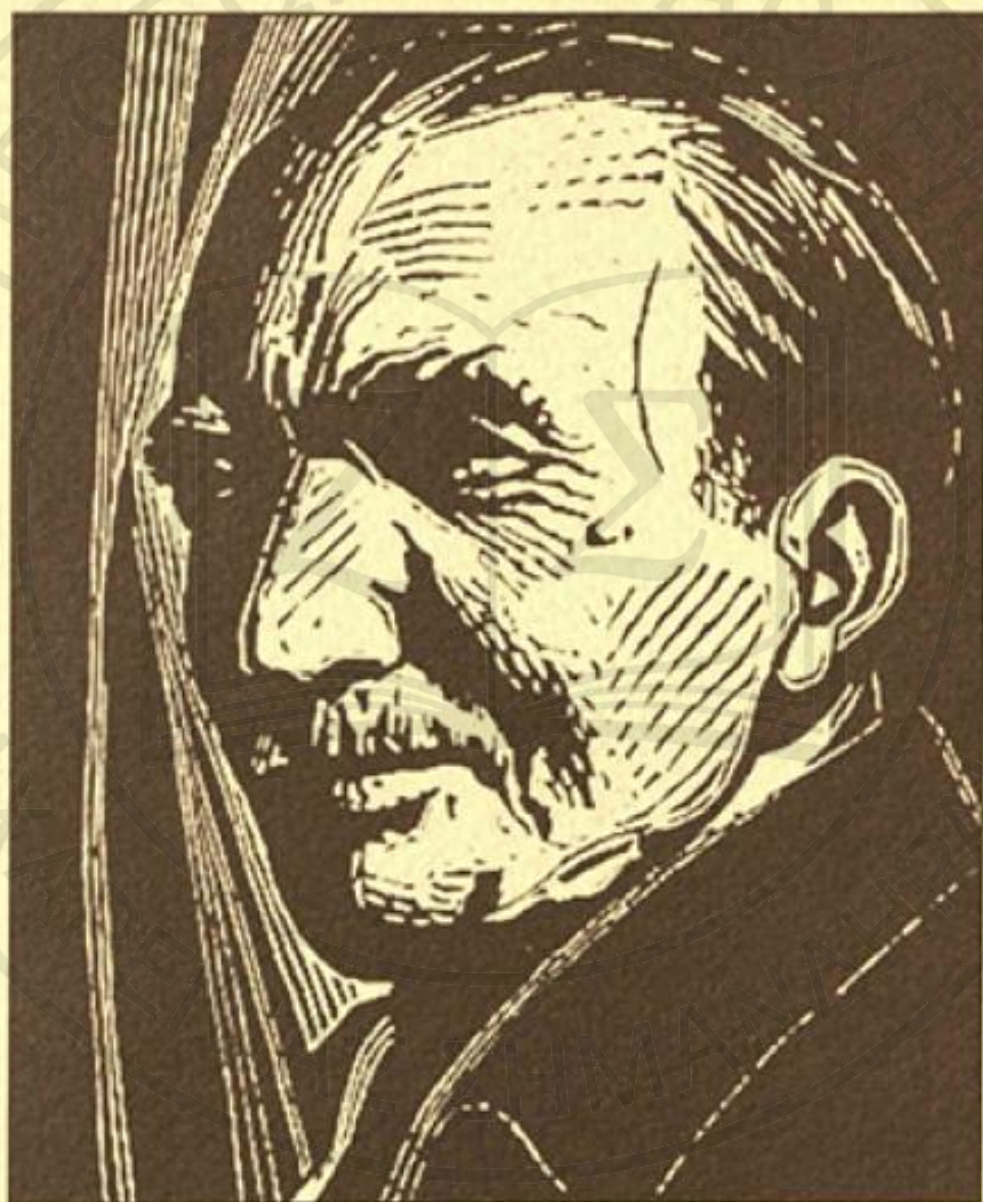

ΕΡΩΤΙΑ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΔΗΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΧΑΝΙΩΝ

ΤΟΜΟΣ 6

ΧΑΝΙΑ 1997

ΖΑΧΑΡΕΝΙΑ ΣΗΜΑΝΔΗΡΑΚΗ

Ο ΠΑΥΛΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Ο μεγάλος Ρεθύμνιος λαογράφος Παύλος Βλαστός, γιος του Γεωργίου και της Πελαγίας, καταγόταν από τον Βυζαντινό αρχοντικό οίκο των Βλαστών. Γεννήθηκε τη νύχτα της 29ης προς την 30ή Ιανουαρίου του 1836 στο Βυζάρι Αμαρίου και μεγάλωσε στο Ρέθυμνο.

Στον τόμο 36 του αρχείου του, περί των ευγενών Βλαστών στην Κρήτη, ο Βλαστός σημειώνει για τον πατέρα του ότι είχε επίσης γεννηθεί στο Βυζάρι το 1800. Ορφανός και από τους δύο γονείς του κατέφυγε για πέντε χρόνια στη Χίο το 1817, στον αδελφό του Εμμανουήλ, δάσκαλο, πλάϊ στον οποίο μορφώθηκε. Τα δυο αδέλφια έφυγαν για τα Ψαρά ύστερα από τη μεγάλη σφαγή στο νησί από τους Τούρκους, μαζί με πολλούς άλλους έφθασαν στο Ναύπλιο και ήταν από τους πρώτους που μπήκαν στο δυσπρόσβατο φρούριο του Παλαμηδίου κατά την άλωσή του τη σκοτεινή και βροχερή νύχτα της 30ής Νοεμβρίου του 1822.

Επανερχόμενοι στην Κρήτη το 1823, ο μεν μεγαλύτερος αδελφός Εμμανουήλ σκοτώθηκε σε μάχη στις Αμουργιές, ενώ ο Γεώργιος συνέχισε να αγωνίζεται στον Κάστελλο Ρεθύμνης, στον Κρουσώνα Μαλεβυζίου, στην Κάντανο, στην Κίσαμο και στο Λασιθί. Με το τέλος της δεκαετούς Επανάστασης, ο Γεώργιος Βλαστός εγκαταστάθηκε στο Ρέθυμνο, μετερχόμενος το επάγγελμα του εμπόρου, τιμιώτατος και τιμώμενος από όλους. Επιτηρητής και επιβλέπων των έργων της ανοικοδομήσεως του καθεδρικού ναού των Εισοδίων Ρεθύμνης και του Δημοτικού σχολείου, έλαβε επαίνους για την τιμιότητα και ευσυνειδησία του, κι αργότερα χρημάτισε μέλος της Δημογεροντίας. Το 1833

Το κείμενο ήταν εισήγηση που παρουσιάστηκε στη βραδιά για τον Παύλο Βλαστό, την οποία οργάνωσε η ΙΛΑΕΚ στο Δημαρχείο Χανίων στις 27/11/96.

είχε παντρευθεί την Πελαγία, θυγατέρα του εφημερίου του Βυζαρίου παπά Γεωργίου Σαουνάτσου και της Μαρίας Βαρούχα. Ο Γεώργιος και η Πελαγία Βλαστού απέκτησαν τέσσερα παιδιά: τον Παύλο, την Πολυξένη, τον Ιωάννη και την Μαρία. Η μητέρα του λαογράφου, γυναίκα μεγάλης ευσέβειας και αρετής πέθανε στις 15 Φεβρουαρίου του 1858. *«Κατά δε το έτος 1864 το μεσονύκτιον της χαρ αυγής του Χριστού γεννήσεως, ο εξ ευγενών ευγενής γόνος Γεώργιος Ιω. Βλαστός ετελεύτησε, κηδευθείς εν όλη τη επισημότητι υφ' όλων των συμπολιτών του, αυθημερόν».*

Ο Παύλος Βλαστός έμαθε τα πρώτα του γράμματα από τον πατέρα του και από τον Χαράλαμπο Πετυχάκι και μαθήτευσε κοντά στους περίφημους δασκάλους του Ρεθύμνου Κωνσταντίνο Χατζή Ιωάννη Ψαρουδάκη και Παρθένιο Περιδη. Φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο και στην Ελληνική Σχολή, ο ίδιος δε σημειώνει: *«Ότε δε ετελείωσα τα μαθήματα της Ελληνικής Σχολής και ο πατήρ μου προετίθετο να με αποστείλει εις Αθήνας όπως εξακολουθήσω το Γυμνάσιον, διότι τοιοῦτον δεν υπήρχεν έτι εν Κρήτη, κακή τύχη την Μεγάλην Εβδομάδα των Παθών, ελθόντες φοιτηταί τινες εξ Αθηνών χάριν των εορτών του Πάσχα, μετέβησαν έν τινι ξενοδοχείω την μεγάλην Παρασκευήν και εκρεοφάγουν, όπως επιδείξουν ότι εμορφώθησαν εις τα νάματα του ψευδοπολιτισμού. Τούτο ήρκεσεν όπως ο εμός πατήρ και πολλοί άλλοι γονείς αυστηροί τηρηταί των πατρίων και θρησκευτικών παραδόσεων, ψυχρανθέντες, κρατήσωσι παρ' εαυτοίς τα τέκνα αυτών, μη προαχθέντες ούτω εις ευρύτερον εκμάθουν επιστήμης τινός».*

Το 1853 ο Παύλος διορίζεται από την Εφορεία Ρεθύμνης ως βοηθός του δημοδιδασκάλου Κωνσταντίνου Ψαρουδάκη, ενός από τους πιο διακεκριμένους μουσικοδιδασκάλους της εποχής, ο οποίος ήταν και πρωτοψάλτης του Καθεδρικού ναού των Εισοδίων Ρεθύμνης. Από τον Ψαρουδάκη διδάχθηκε ολόκληρο το σύστημα της Βυζαντινής μουσικής και το 1858, πλήρως καταρτισμένος, διορίζεται αριστερός ψάλτης στον ίδιο ναό.

Τον ίδιο χρόνο όμως, το 1858, εξαιτίας της έκρηξης της επανάστασης και μετά την ένοπλη συγκέντρωση στα Μπουτσουνάρια κοντά

στα Χανιά, ο Βλαστός φεύγει για τη Σμύρνη και την Κωνσταντινούπολη. Προσκαλείται το 1860 από το φίλο του Γραμματέα της Δημογεροντίας Ηρακλείου Αντώνιο Βουμβουλάκη (αργότερα πρόεδρο της Επαναστατικής Συνέλευσης των Κρητών το 1868 που σκοτώθηκε στο Χαϊνόσπηλιο της Ασής Γωνιάς) και με ενέργειές του διορίστηκε ως δάσκαλος στο Νηπιαγωγείο του Ηρακλείου, καθώς επίσης και δεξιός ιεροψάλτης στο ναό του Αγίου Ματθαίου του Σιναϊτικού Μετοχίου.

Με σύσταση του Μητροπολίτη Κρήτης Διονυσίου Χαριτωνιάδη του εξ Ανδριανουπόλεως (Οικουμενικού Πατριάρχη το 1887) διορίζεται ως αριστερός ιεροψάλτης στον Μητροπολιτικό ναό του Αγίου Μηνά το 1863, ενώ του ανατίθεται και η διδασκαλία της Βυζαντινής μουσικής στους μάλλον καλλίφωνους μαθητές του Ελληνικού Σχολείου και του Γυμνασίου Ηρακλείου. Την εποχή αυτή μαθαίνει ο Βλαστός και την εξωτερική μουσική από τον ιδιαίτερο Γραμματέα του Μητροπολίτη Κρήτης Κωνσταντίνο Σαββόπουλο.

Από τότε και εξής αρχίζει και η πορεία του ως εξέχοντος μουσικοδιδασκάλου. Μαθητές του υπήρξαν μεταξύ άλλων οι Εμμανουήλ Αντωνακάκης, ο Νικόλαος Βαρούχας, ο Αθανάσιος Ηγούμενος Απεζανών, ο Επίσκοπος Κισάμου και Σελίνου Άνθιμος Λελεδάκης και ο ανηψιός του καθηγητής Γεώργιος Λελεδάκης, ο Ανδρέας Βεργίτης, κ.ά.

Μετά τον θάνατο του πατέρα του, ο Βλαστός αναγκάζεται να παραιτηθεί από τις θέσεις του στο Ηράκλειο και να επιστρέψει στο Ρέθυμνο τον Μάρτιο του 1865 για να αναλάβει την προστασία της ορφανεμένης οικογένειάς του, επιδιδόμενος σε εμπορικές επιχειρήσεις μαζί με τον αδελφό του Ιωάννη.

Με την έκρηξη της Επανάστασης του 1866-69 μεταβαίνει στην Αθήνα και συνεργάζεται με την των Κρητών Κεντρική Επιτροπή για την περίθαλψη των προσφύγων. Με το τέλος της Επανάστασης επανέρχεται στην Κρήτη και συνεχίζει την συγγραφή Βυζαντινής μουσικής, συνεργαζόμενος με το περίφημο μουσικό περιοδικό της εποχής, τη «Φόρμιγγα».

Το 1873, ο σφοδρός αμοιβαίος έρωτας με την εκπληκτικής ωραιότητας Οθωμανίδα Νουριγιέ της οικογενείας των Τουρκοκρητών Κάντζηδων, οδηγεί τον Βλαστό στην απαγωγή της κοπέλας, την οποία και παντρεύεται μετά από τη μύησή της στον Χριστιανισμό και τη βάπτισή της με το όνομα Μαρία.

Στον δέκατο έβδομο τόμο του αρχείου του, ανάμεσα σε άλλα στιχουργήματά του, ο Βλαστός καταχωρεί και ένα μακροσκελές ποίημά του για τη «Νουριγιέ την Καντζοπούλα», στο οποίο με ιδιαίτερη τρυφερότητα περιγράφει την ομορφιά, την ιστορία της αγαπημένης του και την επιθυμία της να γίνει Χριστιανή.

Θεέ μου δος μου λογισμό και γνώσι ς' το κεφάλι
ν' αρχίσω να διηγηθώ μι' απόφαση μεγάλη
Να διηγηθώ απόφασιν, επιμονήν κι ανδρείαν
όχι ανδρός, παληκαριού, αλλά μιαν ιστορίαν
μιας νέας, μιας χανούμιας, μιας καλομαθημένης,
μιας κόρης πλουσιώτατης και καλαναθρεμμένης.
Τούρκισα ήτο ς' τη γενιά μα Χριστιανή στους τρόπους
κι εζήλευεν από μικρή τους ευγενείς ανθρώπους.

Συνεχίζοντας και μετά την περιγραφή του πατέρα της Νουριγιέ, σημειώνει:

Τρεις θυγατέρες είχενε κι έναν υγιό Αζίζι, μ' απ' όλες η μικρότερη
ότι κι αν πεις αξίζει. Κι η Καντζοπούλα η μικρή, η βαγιοκλαδισμένη,
όνομα είχε Νουριγιέ, η αγγελοπλασμένη.
Από μικρή αναθρέφετο ς' τα χάδια, ς' τα κανάκια,
είχε το πρόσωπο γλυκύ κι είχε σγουρά μαλλάκια.

Το ποίημα σταματά με τη γνωριμία της Νουριγιέ με τον Βλαστό σε σπίτι χριστιανικό, καθώς εκείνη αναζητά ένα καλό χριστιανό για να την μυήσει στη νέα της θρησκεία:

*Χανούμ' αυτά όπου ζητάς έχει ο προσκεκλημένος
και χωρίς άλλ' απ' τον θεόν είναι απεσταλμένος.
Απόψε εις το σπίτι μας τον είχαμεν καλέσει
να συνδειπνήσει μεθ' ημών και είναι και εις θέσι
να σε διδάξει ως ποθείς και να σε οδηγήσει
κι εις την θρησκείαν του Χριστού να σε ποδηγετήσει.
Είναι ο Παύλος ο Βλαστός, εκείνος ο ευπατρίδης
εύσπλαγχνος και δραστήριος, το γέννημα της Ίδης.
Έκουσες δι αυτόν ποτέ; Να του ειπώ να έλθει;
ειν' νέος μυστικότατος, τίμιος... να εισέλθει;*

Εξαιτίας του ανήκουστου για την εποχή γεγονότος, της απαγωγής, δηλαδή, μύησης και γάμου της Νουριγιέ - Μαρίας, που, συναινούντων και των αυστηρών Κρητικών εθίμων, αναστάτωσε το τουρκικό στοιχείο και είχε ως αποτέλεσμα να απειλείται η ζωή και των δύο, ο Βλαστός αναγκάζεται να εκπατρισθεί ξανά στην Αθήνα μαζί με τη σύζυγό του.

Κατά την Επανάσταση του 1878 ο Βλαστός προσέφερε και πάλι τις υπηρεσίες του στην εν Αθήναις Κεντρική των Κρητών Επιτροπή. Μετά το τέλος της Επανάστασης και με την μεσολάβηση του Φωτιάδη Πασά επανήλθε το 1880 στο Ρέθυμνο. Το 1881 εκλέγεται για πρώτη φορά και μάλιστα παμψηφεί, πληρεξούσιος της επαρχίας Αμαρίου και αργότερα Διοικητικός Σύμβουλος του Τμήματος Ρεθύμνης, εκλεγόμενος συνεχώς μέχρι το 1885.

Και κατά την Επανάσταση του 1889 κατέφυγε επίσης στην Αθήνα, και εργάσθηκε για τον Κρητικό Αγώνα στο λεγόμενο «Κρητικόν Κέντρον». Επέστρεψε οριστικά στην Κρήτη την ίδια μέρα που ήλθε και ο Έυπατος Αρμοστής Πρίγκιπας Γεώργιος, δηλαδή την 9η Δεκεμβρίου του 1898. Παρέμεινε στο Ρέθυμνο μέχρι τον θάνατό του στις 29 Απριλίου του 1926.

Πολλοί ήταν οι Ρεθεμνιώτες που θυμούνταν τον μάλλον ψηλό, θαλερό πρεσβύτε με το σφηνοειδές υπογένειο, να βγαίνει από το σπίτι του, ακουμπώντας στο λεπτό μαύρο μπαστούνάκι του - μια σεβάσμια

αλλά γλυκύτατη αρχοντική φυσιογνωμία. Ήρεμος, καταδεκτικός, πηγή γνώσεων και πληροφοριών για πρόσωπα και πράγματα της πόλης, ήταν ένας ευχάριστος συνομιλητής στον φιλολογικό κύκλο του, διηγούμενος μικρές ιστορίες, ανέκδοτα και επεισόδια. Άριστα, όπως προαναφέρθηκε, καταρτισμένος και λάτρης της βυζαντινής μουσικής, μολονότι ευσεβής και θρήσκος, απέφευγε να πηγαίνει συχνά στην εκκλησία γιατί δεν ανεχόταν το κακόηχο και κακότεχνο των ιεροψαλτών. Και οι διερχόμενοι έξω από το σπίτι του, τον άκουγαν συχνά να ψάλλει εκπληκτικά με τη γλυκειά φωνή του εκκλησιαστικά τροπάρια αλλά και ριζίτικα τα οποία είχε ο ίδιος ντύσει με τους βυζαντινούς ήχους.

Τα μουσικά πράγματα της Ελλάδας και της Ανατολής παρακολούθησε ο Βλαστός μέχρι τέλους. Ήταν θιασώτης και υπέρμαχος της πατρώας εθνικής μουσικής, την οποία δεν έχανε ευκαιρία να υπερασπίζεται και προφορικά και με τα γραπτά του, αποστέλλοντας υπομνήματα προς τους αρμοδίους για τη διάσωση και διάδοση στην Κρήτη της βυζαντινής μουσικής, στις γραμμές της οποίας είναι μόνο δυνατόν να διαφυλαχθεί αγνό και γνήσιο ό,τι μελωδικό από παράδοση κρατεί ο Κρητικός λαός. Το 1907, απευθυνόμενος προς τους Κρήτες βουλευτές, έγραφε:

«Κύριοι, εν τη Βυζαντινοελληνική μουσική μας ευρίσκεται η δόξα η προγονική και το μεγαλείον του Ελληνισμού. Καλλιεργήσατε αυτήν όπως και την γλώσσαν, και ο χρόνος θα αποδείξει ότι η Φόρμιγξ του Ορφέως και η Κινύρα του Δαβίδ είναι αδάμαντες της μουσικής, την οποίαν η Εκκλησία και η Πατρίς διέσωσεν μετά της θρησκείας, της γλώσσης και του Εθνισμού μας. Καλλιεργήσατε Κρήτες, την προγονικήν μας ταύτην παρακαταθήκην της Βυζαντινής λεγομένης μουσικής, ην διεφύλαξεν ο λαός της πατρίδος μας δια της τριχόρδου λύρας του, δια των χορών και ασμάτων του, τα οποία έψαλλε και ετραγώδει κατά της τυραννίας και των βασάνων του, και μίαν ημέραν θα αποδειχθεί ότι εν Κρήτη και μόνον εξ όλου του Ελληνισμού διεσώθησαν και σώζονται εις τους ορισειβίους μας τα καθαρώτερα και γνήσια Ελληνοβυζαντινά άσματα και θεατρικά λείψανα της αρχαιότητος, τα τραγούδια της τάβλας (τραπέζης) και τα άσματα

της Συνεπαροσίας του γάμου (ο Υμέναιος των αρχαίων) και τόσα άλλα...»

Αυτή η πεποίθησή του της σύνδεσης της πατρογονικής κληρονομιάς με τη λαϊκή σύγχρονη ζωή των Κρητών και με το δεδομένο των απόψεων του Φαλλμεράϊερ που από το 1830 ισχυριζόταν ότι οι σύγχρονοι Έλληνες δε ήταν γνήσιοι απόγονοι των αρχαίων, αλλά συνονθύλευμα σλαβικής φυλετικής ανάμειξης, οδήγησε τον Βλαστό στο να επιτελέσει επί πλέον ένα έργο τεράστιο και επίπονο, από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα και εξής, καταγράφοντας πλείστα λαογραφικά στοιχεία της Κρήτης.

Ο Βλαστός είναι ο πρώτος στην Κρήτη που ασχολήθηκε συστηματικά με όλες τις εκδηλώσεις του λαϊκού βίου των Κρητών και την Παράδοση του Νησιού. Δεν υπάρχει εκδήλωση του Λαϊκού Πολιτισμού που να μην έστρεψε την προσοχή του, ενώ συγχρόνως συγκέντρωσε από πολλές άλλες πηγές ποικίλη ύλη σχετικά με την φιλολογία, αρχαιολογία, γεωλογία, ιστορία, αστρονομία, γεωργία βοτανική και πολλούς άλλους τομείς επιστημών, πάντοτε αναφερόμενων στην Κρήτη, παραθέτοντας πλείστα δικά του σχόλια, αλλά και χρησιμοποιώντας στοιχεία παράλληλα για την αναγκαία σύγκριση, από τον Ελληνικό, Ευρωπαϊκό αλλά και παγκόσμιο χώρο.

Την ιδέα της περισυλλογής και μελέτης των δημοτικών τραγουδιών της Κρήτης συνέλαβε όταν ήταν ακόμη στο Ηράκλειο, ως μουσικοδιδάσκαλος και ιεροψάλτης. Όπως ο ίδιος αναφέρει, «*Κατά τας διακοπάς περιοδεύων τας επαρχίας του Τεμένους και Μαλεβυζίου, του Μεραμβέλλου και Λασιθίου, της Γορτύνης και Μεσσαράς, όλης της Ρεθύμνης, Αμαρίου και Αγίου Βασιλείου, Αποκορώνου και Σφακίων, απολαμβάνων φίλων και υπολήψεως και γνωρίζων τα σπουδαιότερα και ιστορικώτερα μέρη της Πατρίδος, συνέλεξα τραγούδια του λαού της Κρήτης εις δύο ογκώδεις τόμους και έναν τόμον τραγούδια Κρητικά τονισμένα εις Βυζαντινήν Μουσικήν και εις έτερον τόμον παροιμίας γεωργικής, και εις δύο τόμους παροιμίας Κρητών, κλπ., ανέκδοτα έτι υπέρ τους 15 πολυσελίδους τόμους...*»

Αλλά βέβαια, δεν ήταν οι μόνοι τόμοι αυτοί που αναφέρει ο λαογράφος που απετέλεσαν το αρχείο του. Το ογκωδέστατο και πολυτιμότερο

έργο του Παύλου Βλαστού, η συγκέντρωση δηλαδή και καταγραφή όλων εκείνων των στοιχείων που αποτελούν την Κρητική λαογραφία σε όλες τις μορφές της, αλλά και πλείστων άλλων στοιχείων που εκείνος θεωρούσε άξια διατήρησης στα γραπτά του, έχουν καταχωρηθεί τελικά σε 93 χειρόγραφους, ογκώδεις, βιβλιοδετημένους τόμους.

Δεν είναι δυνατόν φυσικά να αναφερθούν όλα τα θέματα που περιλαμβάνει ο Βλαστός στα χειρόγρατά του. Δειγματοληπτικά μόνο αναφέρεται ότι ένα μεγάλο μέρος του αρχείου περιλαμβάνει Εκκλησιαστικά ανέκδοτα, Φιλολογία της Βυζαντινοελληνικής και Παναρχαίας Μουσικής, Εκκλησιαστικά Μουσικά Διάφορα, Εγκόλπιο Μουσικών ύμνων και Βιβλία εκμαθήσεως μουσικής.

Αρκετοί τόμοι περιέχουν Δημώδη άσματα και χορούς, Υπορχήματα Κρητών ή Κρησών, Παιδικά άσματα προς χρήσιν των δημοτικών σχολείων, Ποιήματα και Άσματα λαϊκά Κρητών, Άσματα νηπιακά, δίστιχα υπνωτικά ή νανουρίσματα, γητιές για ασθένειες νηπίων, δυσπρόφερτα πολυσύλλαβα και καθαρογλωσσίδια, μύθους, προβλήματα και γρίφους, λογοπαίγνια, αινίγματα Κρητών, κάλανδρα των Χριστουγέννων, της Αρχιχρονιάς και των Φώτων, θρήνους για τα Άγια Πάθη του Σωτήρος, άσματα προτρεπτικά της τάβλας, προπόσεις και βακχικά, άσματα ποιμενικά, φυλακισμένων εκπατρισθέντων, της ξενιτιάς, θηρευτικά, φυτολογικά, ζωολογικά, θαλασσινά, Ρίμες, σατιρικά, αστεία, ερωτικά. Κι ακόμη γαμήλια άσματα, κλέφτικα ή ηρωικά του Χάρωνος, αιθερίων πνευμάτων, Νηρηϊδων, Εξωτικών, καταχανάδων ή βρυκολάκων, Γεωργικές παρατηρήσεις, στοιχεία Αστρονομίας, αλλά και άλλα σχετικά με το περιβάλλον, την χλωρίδα και πανίδα της Κρήτης.

Σημαντικά, όχι μόνο για την ποικιλία και δομή τους, αλλά και για τα πλείστα στοιχεία (ιστορικά, γλωσσολογικά, τοπωνυμικά, κλπ.) θεωρούνται τα ιστορικά άσματα αγνώστου εποχής, Περί του Διγενή, ναυτικά, θαλασσινά, Περί Σαρακηνών, ιστορικά επί Ενετοκρατίας και Τουρκοκρατίας, Άσματα για τους αρματωλούς μετά την άλωση της Κρήτης και συγκεκριμένα από την επανάσταση του Δασκαλογιάννη το 1770 μέχρι το 1800, Ιστορικά της εποχής του 1800-1820, της

Μεγάλης Επανάστασης του '21, της εποχής 1831-1865, των Μουρνιδών, των Επαναστάσεων του 1841, του 1878, του 1889 και του 1896.

Στη Λαϊκή Μυθολογία καταχωρούνται πολλά στοιχεία για τα Αιθέρια φάσματα, καθώς επίσης και ήθη, έθιμα προλήψεις, μυθολογία και παραδοσεις των Κρητών, ενώ σε άλλους τόμους Φράσεις και δίστιχα, καθώς και Σκέψεις σοφών, Μύθοι Κρητών ή παραμύθια.

Χαρακτηριστικά στοιχεία από τον λαϊκό κοινωνικό Κρητικό βίο καταγράφονται σε τόμους με περιεχόμενο σχετικό με την Οικιακή οικονομία, υγιεινή, ιατρική, γεωργική, γλυκίσματα, στοιχεία που αφορούν στον Γυναικείο κόσμο στην Κρήτη, Ιατροσόφιον, Γεωργικές παρατηρήσεις των Κρητών και Παροιμίες.

Ιστορικού ενδιαφέροντος είναι επίσης οι διάφοροι επικήδειοι λόγοι αγωνιστών, οι ιστορικές παραδόσεις, ο τόμος για τους ευγενείς Βλαστούς, Χρονολογικά Κρητικά, ο Χρονολογικός πίναξ της Βασιλίδος Νήσου Κρήτης, Έγγραφα διάφορα της Κρήτης του έτους 1877, Μαρτυρολόγια Κρητών, Το ζήτημα της ανεξιθρησκείας στην Κρήτη, το Σεισμολόγιον Κρήτης, και τα σχετικά με τον Πρώτο Παγκόσμιο Ευρωπαϊκό Πόλεμο 1915-1925.

Ο Βλαστός όμως καταχωρεί και λεξικογραφικά στοιχεία, παραθέτοντας Λεξιλόγια ή Γλωσσάρια Κρητικού ιδιώματος, Διάφορα Λεξιλόγια Κρητικών λέξεων, Λεξικό Κυρίων ονομάτων Κρητών, ενώ καταγράφει ακόμη Κύρια ονόματα πόλεων και προσώπων της Εκατόμπολης Κρήτης, καθώς και Αρχαίες επιγραφές στο Νησί.

Πλειστά άλλα διάφορα στοιχεία και από διάφορες πηγές παρατίθενται όχι μόνο σε ξεχωριστούς τόμους, αλλά και ενσωματωμένα σχεδόν σε όλους τους τόμους του αρχείου, ενώ σημαντικές επίσης εκδόσεις και συγκεκριμένα η Άλωση της Κρήτης υπό των Τούρκων του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή, έκδοση Βενετίας του 1681, ο Ερωτόκριτος, καθώς και ένα χειρόγραφο του Μ. Βερνάρδου συμπεριλαμβάνονται στο αρχείο Βλαστού.

Από τον τεράστιο πλούτο των λαογραφικών στοιχείων που έχει συλλέξει, έχει εκδοθεί το 1893 στην Αθήνα μόνο η ενότητα «Ο γάμος

εν Κρήτη - Ἡθῆ και ἔθιμα Κρητῶν». Πρόκειται για μια συλλογή επιμελημένη, που περιλαμβάνει εκτός των εθίμων της μνηστείας και του γάμου, τραγούδια των Κρητῶν κατά τις περιστάσεις αυτές, αλλά και αρκετά άλλα στοιχεία, ενώ επιχειρείται και ιστορική εξέταση του λαογραφικού υλικού, με την παράθεση αντίστοιχων αρχαίων και μεσαιωνικών εθίμων, θεσμών, δοξασιῶν κλπ. Τα δημοσιεύματα που αφορούσαν σ' αυτήν την έκδοση έχει συγκεντρώσει ο Βλαστός σε ιδιαίτερο τόμο με τίτλο «Εφημερίδες γράψασαι υπέρ της εκδόσεως του βιβλίου «Ο Γάμος εν Κρήτη».

Το σύνολο του αρχείου Βλαστού, πολλές χιλιάδες χειρόγραφες σελίδες, βιβλιοδετημένες, όπως προαναφέρθηκε, σε 93 τόμους, περιήλθε, μετά τον θάνατο του Ρεθυμνίου λαογράφου, στους κληρονόμους του και κατατέθηκε με συμβολαιογραφική πράξη στις 10 Αυγούστου 1963 στο Ιστορικό Αρχείο Κρήτης, όπου μέχρι σήμερα φυλάσσεται, ασφαλισμένο σε μεταλλική αρχειοθήκη στο γραφείο της Προϊσταμένης της Υπηρεσίας.

Τα κείμενα αν και όχι πάντα ευανάγνωστα, είναι πολύτιμες πηγές για διάφορα λαογραφικά και όχι μόνο θέματα, στα οποία και ανατρέχει κάθε σοβαρός μελετητής περί την Λαογραφία. Το αρχείο Βλαστού δίδεται για μελέτη και άντληση στοιχείων από τους ερευνητές, οι οποίοι και παραπέμπουν στις μελέτες τους - ως οφείλουν - στην πολύτιμη αυτή συλλογή του Ιστορικού Αρχείου Κρήτης.

Ένα τμήμα του αρχείου, αναδίφησε το 1964 και 1965, ύστερα από εντολή της Ακαδημίας Αθηνών και την απαιτούμενη άδεια από την τότε Εφορευτική Επιτροπή του Ιστορικού Αρχείου Κρήτης, ο αείμνηστος καθηγητής του Πανεπιστημίου Γεώργιος Σπυριδάκης, για τη σύνταξη γενικού καταλόγου των περιεχομένων θεμάτων για το Λαογραφικό Αρχείο της Ακαδημίας. Και μόλις πριν από μερικούς μήνες ύστερα και πάλι από σχετική άδεια της Εφορείας των Γενικών Αρχείων του Κράτους και τη σύμφωνη γνώμη του Ιστορικού Αρχείου Κρήτης, έγιναν λήψεις σε μικροφίλμ ορισμένων τόμων του αρχείου Βλαστού για λογαριασμό των ΓΑΚ - Αρχείων Νομού Ρεθύμνης, όπου θα παραδοθεί ένα αντίτυπο. Είναι αυτονόητο ότι ένα επίσης αντίτυπο

των μικροφίλμς θα διατηρήσει και ο κύριος κάτοχος του αρχειακού υλικού, το Ιστορικό Αρχείο της Κρήτης, που θα έχει άλλωστε και τον τελευταίο λόγο στη διαχείριση, χρήση ή δημοσίευση του αρχείου.

Θα πρέπει να αναφερθεί ακόμη ότι πριν από αρκετά χρόνια το Πανεπιστήμιο Κρήτης είχε ζητήσει και είχε λάβει από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους την άδεια έκδοσης του αρχείου Βλαστού, αλλά μέχρι σήμερα τουλάχιστον το θέμα παραμένει ως έχει.

Είναι γεγονός βέβαια ότι οι δυσκολίες για την έκδοση ενός τέτοιου αρχείου είναι αρκετές. Ο τεράστιος αυτός όγκος του υλικού θα πρέπει να διαχωριστεί, να κατανεμηθεί σε ανάλογες θεματολογικές ενότητες, να αφαιρεθούν οι διπλές και τριπλές, πολλές φορές, εγγραφές για το ίδιο θέμα, αλλά και αρκετά άσχετα παρατιθέμενα στοιχεία, να γίνει ο κατάλληλος συσχετισμός θεμάτων και σχολίων, να αποκατασταθούν ενδεχομένως λάθη, ασυνταξίες ή εξεζητημένες εκφράσεις, ώστε πλέον ολοκληρωμένες και πλήρεις οι ενότητες, να καθαρογραφούν και να αποσταλούν στο τυπογραφείο. Το έργο έκδοσης δηλαδή απαιτεί όχι μόνο μεγάλη χρηματοδότηση για την έκδοση αυτή καθ' αυτή, αλλά περισσότερο τη συγκρότηση - και χρηματοδότηση βεβαίως - μεγάλης ομάδας εξειδικευμένων επιστημόνων (π.χ. λαογράφου, ιστορικού, φιλόλογου, λεξικογράφου, γλωσσολόγου, γεωλόγου, αστροφυσικού, γεωπόνου, κοινωνιολόγου κ.α.). Οι επιστήμονες αυτοί, σεβόμενοι τον για πάνω από μισό αιώνα μόχθο του λαογράφου, αλλά και το ίδιο το υλικό, με υπομονή, αγάπη και οπωσδήποτε πάρα πολύ χρόνο, θα επεξεργάζονταν σωστά το ογκωδέστατο αυτό έργο, ούτως ώστε να προχωρούσε η εξ ολοκλήρου επιστημονική δημοσίευσή του και να γινόταν ακόμη πιο προσιτό στους ενδιαφερόμενους ερευνητές αλλά και στους απλούς μελετητές που σήμερα συναντούν ίσως δυσκολίες στην ανάγνωσή του.

Από χρόνια ένα δρόμος κάθετος στην οδό Αρκαδίου στο Ρέθυμνο φέρει το όνομα του λαογράφου και σηματοδοτεί το τμήμα εκείνο της πόλης όπου ήταν η οικία του και η γειτονιά του όπου ακουγόταν να ψάλλει τα τροπάρια και τα ριζίτικα. Και η γράφουσα είχε τη χαρά και την τιμή πρόσφατα, ως Μέλος της Επιτροπής Ονοματοθεσίας των

οδών του Δήμου Χανίων, να προτείνει επίσης να δοθεί το όνομά του σε ένα δρόμο και στην πρωτεύουσα του Νομού Χανίων. Αλλά αυτό είναι το λιγότερο που μπορούμε να κάνουμε, αναγνωρίζοντας το τεράστιο έργο του και αντιλαμβανόμενοι τη σημασία του ανεπανάληπτου πλούτου που καταχωρείται στο αρχείο Βλαστού. Οι προσπάθειες, συντονισμένες, και προς τους αρμόδιους και κατάλληλους φορείς, θα πρέπει να ενταθούν στο να ξεπεραστούν οι προαναφερθείσες δυσκολίες και να προχωρήσει το θέμα της επιστημονικής έκδοσης του αρχείου του.

Στο μεταξύ ας μελετούμε με σεβασμό και σοβαρότητα το έργο το «πολυετές και πολύμοχθον», όπως το αναφέρει ο ίδιος, ας μαθαίνουμε να αγαπούμε, να σεβόμαστε, να εκτιμούμε την πατρογονική πολύτιμη κληρονομιά μας, να διαφυλάττουμε και να μην παραποιούμε την Παράδοσή μας, παρασυρόμενοι από κίβδηλα μηνύματα και εικόνες της εποχής, μιας εποχής που άλλωστε επαναλαμβάνεται. Προφητικά ίσως, ο Παύλος Βλαστός το 1859 σημείωνε στον εικοστό τόμο του αρχείου του:

«Ο ψευδοπολιτισμός αρχίζει να εισχωρεί και περιφρονεί τα παλαιά ήθη και έθιμα, και αυτήν την γλώσσαν του Ομήρου, προτιμώντες οι νεωτερισταί ξένας γλώσσας και εις τας συνομιλίας των μεταξύ των ομοφύλων Ελλήνων ακόμη, και αυτήν την θρησκείαν των ήρχισαν να περιφρονούσι, μιμούμενοι πολλά έκτροπα και ασύμφωνα εις την Ορθοδοξίαν των προπατόρων μας. Πολλοί ιδόντες την πλουσίαν συλλογήν μου εξεφράσθησαν εμπαιγμούς και κατηγορίας: «Μάταιοι κόποι, άχρηστα εις τον σημερινόν προοδευτικόν αιώνα έργα!» κλπ. Αλλ' όπως οι τύραννοι βιάζοντες και σπαράσσοντες τους λαούς αναγεννούν ήρωας, όπως οι Νέρωνες εκ της τέφρας των μαρτύρων εστερέωσαν μάλλον την θρησκείαν του Χριστού, ούτω και τα ήθη και έθιμα συνεκράτησαν και συνέδεσαν τον Ελληνισμόν, το έθνος, τον Χριστιανισμόν, και ηδυνήθη να αναγεννηθεί ως ο Φοίνιξ εκ της τέφρας του...»